

NÉMETH BALÁZS¹**A császári-királyi könnyűgyalogság megszületése,
szabályzatai, kiképzése 1760-1815****The Birth, Drill and Manuals of the Royal-imperial Light Infantry
1760-1815****Absztrakt**

A tanulmányban korabeli dokumentumok feldolgozásán keresztül bemutatom a császári-királyi szervezett könnyűgyalogság – vadász csapatnem – fejlődési pályáját, szabályzatait, kiképzési rendszerét a 18. század derekától a napóleoni háborúk végéig.

Kulcsszavak: vadász csapatok, könnyű gyalogság, vadászkurtály, császári-királyi hadsereg, vadászság

Abstract

The main objective of my work is to present the evolution, development, drill and instruction manuals of the organized light infantry troops of the Habsburg Monarchy from the middle of the 18th century till the end of the Napoleonic era. I am presenting topic based on contemporary instruction, manuals and documents.

Key words: Jäger troops, light infantry, short rifle, imperial-royal army, jägers

A KÖNNYŰ GYALOGSÁG ÉVSZÁZADA

Könnnyű csapatok alatt nem csak a szervezett könnyű gyalogságot értjük. A 19. századi eleji hadseregek minden fegyvernem esetében integráltak olyan, a hagyományos csapatoktól eltérő felszereléssel, kiképzéssel, harcászati eljárásokkal operáló csapatokat, melyek a harcot a zárt rendi csapatoktól eltérően vívják meg. Károly főherceg a következőképpen foglalta össze az összefegyvernemi hadsereg felépítését:

---

¹ Nemzeti Közszoigálati Egyetem, HHK, Hadtörténelem, filozófia és kultúrtörténeti Tanszék, tanársegéd - National University of Public Service, Faculty of Science and Officer Training, Military history department, assistant professor, E-mail: nemeth.balazs@uni-nke.hu ORCID: 0000-0003-3734-0896

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2018. XI. évfolyam 4. szám

„A hadseregek gyalogságból, lovasságból és tüzérségből állnak, melyek tovább bonthatók sor gyalogságra és könnyű gyalogságra, sor lovasságra és könnyű lovasságra, sor tüzérségre és könnyű tüzérségre.

E csapatok sajátos természete, valamint a terep adottságai határozzák meg alkalmazásukat.

Mivel nincs olyan terület, ahol nem működhet, a gyalogság – kivéve a teljesen sík terepet – a legfontosabb fegyvernem lesz, így a gyalogságnak kell alkotni a hadsereg legnagyobb részét.

A vonal- (sor-) gyalogság képezi a gyalogság elitjét. Ez határozza meg a győzelmet azáltal, ahogy energikusan védi a zárt állásokat, és ahogy bátorsággal, határozottsággal támadja az ellenséget, miközben a könnyű gyalogság biztosítja azt meglepés ellen, kerítésként veszi azt körül, zavarja az ellenséget, mivel e csapatok természete lehetővé teszi, hogy laza rendben alkalmaztassanak.²

A CSÁSZÁRI-KIRÁLYI KÖNNYŰ GYALOGSÁG MEGJELENÉSI FORMÁI, EVOLÚCIÓJA A FRANCIA HÁBORÚK SORÁN

Ha a könnyű gyalogságot szeretnénk pontosan elhelyezni a hadsereg rendszerében, nem elegendő csak szervezettség kérdését körbejárni. Könnyű gyalogos alatt ugyanis érthetjük a szervezet szerint reguláris és irreguláris könnyű gyalogos csapatnemben szolgáló katonát, de érthetünk alatta olyan hagyományos sorgyalogost is, aki éppen könnyű gyalogos feladatot hajt végre.

A 18. századi császári-királyi hadsereg könnyű gyalogságát kevés kivételtől eltekintve ad-hoc jellegű, irreguláris csapatok adták.³ A könnyű gyalogos csapatnem megszületéskor nem tartozott az állandó hadsereg kötelékébe. A könnyű gyalogos feladatokra olyan egységeket toboroztak, melyek bizonyították képességeiket a kisháború, felderítés, elővédharcok és nyílt rendű harc terén. E csapatok esetében a zárt rendi kiképzés a megfelelő szintű fegyelem hiánya miatt lehetetlen lett volna, ezért szükségszerűen, de felismerve, hogy a sorgyalogság zárt rendi harcának támogatására szükség van rájuk, időszakos, ad-hoc jelleggel integrálták csak őket a sereg testébe. Ilyen hadjáratok idejére toborzott csapatok voltak:

1. Önkéntes vadász és mesterlövész csapatok.
2. Önkéntes szabad csapatok: a könnyű gyalogság értékes, ütőképes részei voltak a különböző szabad csapatok, *frei-korps*-ok. A nyugati régiókban a fegyverhez értő, civil vadászokból, városi milíciák lövészeiből toborzott csapatok képezték a vadász csapatnem magját is. A keleti, déli régiókban a török elleni harcokban megedzett, nyílt rendű harchoz, kis háborúhoz értő hajdúk, pandúrok adták a csapatok

² Archduke Charles von Hapsburg: Principles of War, Nimble Books, 2010. 1. rész 2. szakasz (fordította Németh Balázs)

³ A lista nem tükröz kronologikus vagy mennyiségi sorrendet.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2018. XI. évfolyam 4. szám

gerincét. Nagyszerűen alkalmazhatóak voltak portyázásra, felderítésre, az ellenség mindennemű zavarására.

Könnyű gyalogos feladatkörre alkalmaztak állandó, reguláris csapatnemeket is. Ezek a szabad csapatoktól mind szervezés, mind hadkiegészítés, mind szervezet és mind az alkalmazott harcászat terén eltértek. Harcászati szempontból ki kell emelni, hogy míg a szabad csapatok nem voltak alkalmasak zárt rendű harcra, addig a reguláris könnyű csapatok katonái kaptak vonalbeli kiképzést és könnyű gyalogos kiképzést is. Ilyen csapatok lehettek:

1. Sorozott könnyű csapatok: ide tartoztak az állandó, vagy annak tervezett könnyű zászlóaljok, de ide sorolhatjuk a Landwehr és a nemesi felkelés intézményének gyalogos csapatait is. E halmaz jellemzője, hogy a különböző egységek felkészültsége, minősége közt jelentős különbségek érzékelhetők. Míg az osztrák területek Landwehr csapatai sokszor kitűnő lökészséggel és a korszak legmodernebb lőfegyvereivel rendelkeztek, addig az 1809. évi magyar királyi nemesi felkelés katonái nem érték el a hadrafoghatóság minimális szintjét sem.
2. Sorozott vadász csapatok: a vadászok jelentették a szervezett könnyű gyalogságot. Olyan katonákból álló egységek voltak, melyek mind a zárt, mind a nyílt rendű harcra értettek. Kiképzésükben fontos szerepet kapott az egyéni lökötés és a zárt rendű tüzelés is. Ide tartoztak a Császárvadászezred, valamint az 1808-tól létrehozott tábori vadászzászlóaljok.
3. Hagyományos sorgyalogság kikülönített részei: könnyű gyalogos harcot vívhattak a hagyományos sorgyalog csapatok is. Csatárharcra századokat, osztályokat, de akár teljes zászlóaljakat is kivezényelhettek. A csatárfeladatok ellátására kiválóan alkalmasak voltak a gránátos zászlóaljok, melyeket minden császári-király gyalogezred háború idején kikülönített ki lövészzászlóaljaiból.
4. Határőr csapatok: A határőr csapatok szervezeti szempontból a reguláris sereghez tartoztak, alkalmazott harcászat szempontjából azonban inkább tekinthetők könnyű gyalogságnak. A militarizált határvidékeken létrehozott határőr csapatok egyedülálló szervezeti formát mutattak, mely csak a császári-királyi hadseregre volt jellemző a korszakban. Az ezredek hagyományos sorgyalogos kiképzést is kaptak. A könnyű harcászat elveinek nagyszerűen megfelelték a császári-királyi határőrezredek katonái, csapatai. A jól felszerelt, katonáskodáshoz szokott, terephez könnyen alkalmazkodó harcosok számos ütközetben, csatában bizonyították, hogy nem csak a határvidéken, de a kitűnő francia csapatokkal szemben is megállják helyüket.

A két nagy halmaz mind szervezet, mind kiegészítés, mind az alkalmazott harcászat szempontjából eltért egymástól. Ez utóbbi esetben ki kell hangsúlyozni, hogy az ad-hoc jellegű csapatok csak laza rendű harcra voltak alkalmasak, zárt rendű kiképzést jellemzően nem kaptak, míg a reguláris könnyű csapatok mind laza, mind zárt rendű harcra kiképzést kaptak. A reguláris könnyű gyalogos tehát egy olyan sorgyalogos volt, aki könnyű gyalogként is teljes értékkel harcolhatott. A könnyű gyalogság szervezete – különösen a csá-

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2018. XI. évfolyam 4. szám

szári-királyi hadsereg esetében, mely minden halmazból állított ki könnyű csapatokat – egyáltalán nem volt egységes. A könnyű harcászatra alkalmazott csapatok képességszintje erősen szélsőséges képet mutatott, mely értelmezésem szerint visszavezethető arra, hogy a könnyű gyalogság alkalmazásának alapvető szabályai ezekben az évtizedekben alakultak csak ki. A „könnyű” jelző így rendelkezhet egy harcászati értelemben vett pejoratív és melioratív értelemmel is. Pejoratív értelemben a könnyű csapatok közé sorolták azokat az egységeket, melyek kiképzettsége, fegyelme, emberanyagának minősége, felszerelése nem ütötte meg azt a szintet, hogy sorgyalogos szolgálatra alkalmasak legyenek. Értelmezésem szerint ilyen indokból tartották alkalmasnak a magyar királyi nemesi felkelés csapatait is inkább könnyű gyalogos harcra, mint zárt harcrendben megvívott küzdelemre. Az 1809. évi győri vereség jól példázza ezen elmélet idejétmúlt voltát, hibásságát.

A melioratív értelmezés szerint – melyet a francia hadművészet vallott és a császári-királyi vadászcsapatok megszervezésének is alapfilozófiáját jelentette – a hivatásos könnyű csapatok olyan elit alakulatok voltak, melyek a zárt rendi harcon kívül a nyílt rendű harcra is mesterei voltak. Az ilyen professzionális könnyű gyalogsághoz tartozó katonák jobban képzett, ütőképesebb, intelligensebb harcosok voltak, mint a hagyományos sorgyalogságnál szolgálók. Ilyen alakulatok voltak a francia könnyű gyalogos ezredek, *voltigeur*-ök, császári-királyi vadászok, határőrök, porosz és orosz vadászok, angol lövészek.

A CSÁSZÁRI-KIRÁLYI KÖNNYŰ GYALOGSÁG

A császári-királyi csapatok könnyű gyalogsággal kapcsolatos elmélete gyökeresen tért el a francia elmélettől. Míg a francia sorgyalog kettős kiképzést kapott és mind könnyű, mind hagyományos gyalogsági harcászatra alkalmas volt, addig a császári-királyi elmélet szerint a zárt rendi harcot a hagyományos sorgyalogság vívta meg, a nyílt rendű harcot pedig irreguláris, vagy fél-reguláris segédcsapatok.

A császári-királyi könnyű csapatok azonban nem képezték részét a szigorú értelemben vett állandó hadseregnek, így bár minden hadjáratához nagy számban toboroztak szabadcsapatokat, azokat a háborúskodás lezárásával fel is oszlatták. Az állandóság hiánya rányomta bélyegét a csapatnem fejlődésére. A könnyű gyalogság fejlettsége csak a szervezett vadászcsapatnem megjelenésével kezdte el közelíteni a francia mintát.

A könnyű gyalogos harcmodor önállóságot, döntésképeséget és más jellegű felkészültséget igényelt, mint a sorgyalogság általános harcászata. Bár bizonyos korlátozásokkal a sorgyalog ezredek, zászlóaljok kikülönítései is alkalmazhatóak voltak ilyen szerepben, mégis ideális esetben erre specializált csapatokat volt érdemes alkalmazni, ha rendelkezésre álltak. Ilyen csapatok voltak a vadászrezred és a tábori vadász zászlóaljok.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2018. XI. évfolyam 4. szám

AZ ELSŐ SZERVEZETT VADÁSZCSAPATOK MEGJELENÉSE

Az első vadászcsapatokat Franz Moritz tábornagy vezetésével 1759-ben állították fel. Elegendő mennyiségű huzagolt fegyverrel nem rendelkezvén, a katonák többsége az általánosan rendszeresített gyalogsági muskétát kapta.⁴ A szerencsés katonák, akik huzagolt fegyvert kaptak olyan eszközzel küzdhettek, melyhez már a civil életben is hozzászoktak, hiszen a vadászcsapatok katonáit lehetőleg olyan emberekből toborozták, akik a civil életben is értettek a puska kezeléséhez. Nagyszerűen megfelelték erre a feladatra a vadászok, valamint a városi milíciák lövészei.

A császári-királyi hadsereg első huzagolt vadászpuskáját civil vadászfegyverekről másolták, vonalvezetése minden tekintetben megfelelt a német jellegű vadászfegyverek küllemének. Az 1759 M Jägerstutzen⁵ hossza mindössze 112 cm volt, csöve hat huzaggal rendelkezett, 15 mm-es űrmérete jóval kisebb volt, mint a korabeli gyalogsági muskéták kalibere. A fegyver nem rendelkezett felszerelhető szuronyal, de a katona eszköztárhoz tartozott hidegfegyver: egy hosszú, egyenes, kétélű pengével és markolattal rendelkező kard, a vadász- vagy szarvaskés. Ez az eszköz a 18. század civil vadászaiknak is jelképe, önvédelmi fegyvere volt.⁶ E vadászpuska több mint 100 évre határozta meg e fegyvertípus jellegét, alapvető paramétereit.

A császári-királyi vadászcsapatok alkalmazásának nem volt még kiforrott szabályrendszere. A könnyű gyalogság katonáitól elvárták mind a pontos lövéseket, mind a tűzgyorsaságot. A kettő ötvözése persze nehéz feladat volt, hiszen a katona vagy huzagolt, pontos fegyverrel harcolt alacsony tűzgyorsasággal, vagy sima csövű, pontatlan fegyverrel, mely a gyors töltést is lehetővé tette. A különbség pedig igen nagy volt, hiszen a huzagolt vadászkurtály megtöltése és a nyugodt célzás akár 1-1,5 percet is igénybe vehetett, miközben a simacsövű muskéták egy perc alatt háromszor is tüzelhettek. A probléma áthidalására született megoldások egyike a kéttípusú fegyver képességeinek ötvözése volt. 1769-ben ezért egy különleges, kétcsövű puskát – az M 1768 Doppelstützent – rendszeresítettek, melynek egyik csöve huzagolt, kiskaliberű cső volt, másik pedig sima. A katona a helyzet igényei szerint dönthette el, hogy melyik csövet kívánja tölteni. A fegyver jóval nehezebb volt, mint a korabeli vadászpuskák, így a pontos célzást egy 2,53 m hosszú lándzsa segítette, mely támasztékként szolgált. A puska ára is jelentős volt, háromszor annyiba került, mint az M 1759 Jägerstutzen, így általános rendszeresítéséről szó sem lehetett. A fegyvertípust elsősorban a délvidéki határőrezredek mesterlövészei kapták, s használták igen hatékonyan.⁷

⁴ Erich Gabriel: Die Hand- und Faustfeuerwaffen der habsburgischen Heere, Erschienen, 1990. 37. o.

⁵ vadászkurtály

⁶ Erich Gabriel: Die Hand- und Faustfeuerwaffen der habsburgischen Heere, Erschienen, 1990. 38. o.

⁷ Erich Gabriel: Die Hand- und Faustfeuerwaffen der habsburgischen Heere, Erschienen, 1990. 38. o.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2018. XI. évfolyam 4. szám

A CSÁSZÁRI-KIRÁLYI KÖNNYŰ GYALOGSÁG FEJLŐDÉSE A FRANCIA HÁBORÚK ELŐTT

A szabadcsapatok nem képezik jelen tanulmány törzsrészét, ugyanakkor szerepük, fontosságuk miatt elengedhetetlen, hogy nagy vonalakban foglalkozzam velük.

A szabadcsapatok nem képezték az állandó hadsereg részét a 18. században, azokat elsősorban háborúk idejére toborozták. Alapvetően két különálló feladatrendszerrel bírtak, melyek azonos fontossággal bírtak tevékenységük során. A sorgyalog ezredek katonái nem voltak jártasak a céllövészetben, a fegyveres kiképzés súlypontjában a fegyverfogások pontos elsajátítása és a parancsra történő töltés, tüzelés voltak, ahogy a korabeli vonalharcászatban is a gyalogsági tűz elsődleges feladata nem a döntés kicsikarása, kiteljesítése volt, hanem a kézitusája, a szuronyroham előkészítése.

A szabadcsapatokat ezzel szemben igyekeztek olyan rétegekből toborozni, akik értettek a puskához, pontos lövésekhez. A szabad csapatok kiképzése is ad-hoc jellegű volt, a sorgyalogsági képzés nem képezte lényegi részét. A szabad csapatok katonái ellenben nagyszerűen alkalmazhatóak voltak csatárharcra, elővédharcra, vagy a kis háborúk megvívására.

E csapatok toborzási területei elsősorban a katonai határőrvidékek voltak, valamint Tirol,⁸ de a birodalom területén kívülről – főleg német nyelvterületekről – is előszeretettel gyűjtötték a céllövészetben jártas katonákat.

Az ilyen jellegű rögtönzött csapatok felállítása végigkísérte a 18. század második felének háborúit, de a napóleoni háborúkat is. Az igény azonban felmerült a könnyű gyalogság regularizálására is. Lacy tábornok 1769. évi szabályzatában már szükségesnek tartotta egy önálló, hadseregtörzs közvetlen, 10 századból álló vadászcsapat felállítását háború esetére. Az 1019 fő előírt létszámmal rendelkező csapat elsődleges feladata az elővéd szolgálat volt, mivel fontosnak tartotta, hogy e célra ne vonjanak el egyéb reguláris egységektől katonákat. Egyéb könnyű gyalogos csapatok felállítása irreguláris rendszerben, irreguláris keretek meghatározásával történt.⁹ A csapatok általában nem haladták meg a zászlóaljnyi erőt, s a háború lezárulása után rendre feloszlatták azokat.

1782-ben II. József 20 századnyira emelte a vadászcsapat kötelező létszámát, de a szabadcsapatok alkalmazása is egyre fontosabb lett a török ellen vívott háború következményeként. A török hadsereg nagyrészt irreguláris egységekből állt, melyek öntevékeny módon hatolhattak mélyen a császári-királyi hadsereg által védett hátsószögbe, ahol kisháborút vívhattak, zavarva a hátsószögöt, utánpótlást, lehetetlenítve a reguláris hadsereg észrevétlen felvonulását. E csapatokkal csak hasonlóan mozgékony, és önálló csapatok vívhattak meg sikerrel. II. József 1787. november 1-én rendelte el, hogy 2500-3000 fő vadászt toborozzanak a német gyalogezredek kiegészítési körzeteiben, valamint Tirolban.

⁸ Nagy L. István: A császári-királyi hadsereg 1765-1815. Gróf Eszteházy Károly Múzeum, 2013. 129. o.

⁹ Nagy L. István: A császári-királyi hadsereg 1765-1815. Gróf Eszteházy Károly Múzeum, 2013. 131. o.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2018. XI. évfolyam 4. szám

A toborzott katonákból azonban nem a szabályzatnak megfelelő vadászcsapatot hozták létre, hanem a katonákat szétosztották a sorgyalogos zászlóaljok között. A 15-15 fős könnyűgyalogos alegységek kerültek így a hagyományos zászlóaljokhoz. Ez volt az első példa, amikor a könnyű gyalogság közvetlenül a reguláris gyalogság szervezetében jelent meg, hatása viszont megkérdőjelezhető, hiszen ennyi katona hatásos csatárharc megvívására messze nem volt elegendő.¹⁰

Belgrád bevétele után a vadászokat ismét önálló csapatokban gyűjtötték össze. Elvben egy tiroli és egy német 10 századból álló könnyűgyalogos csapat állt volna fel, de mivel tiroli katonákból nem állt rendelkezésre elegendő, német katonákból viszont a szükségesnél több is, az egyik csapat vegyes, a másik pedig teljesen német nemzetiségű lett.¹¹

A török háborúk éveiben ezen kívül több kisebb szabadcsapat is felállt, de ezeket is, ahogy a két vadászcsapatot, és egyéb létrehozott vadászszázadokat is 1790-91-ben ismételtelen feloszlatták.

A FRANCIA HÁBORÚK IDŐSZAKA

A francia hadsereg hadművészete szervezeti változásokat indukált a császári hadseregben is, melynek egyik velejárója volt a könnyűgyalogság arányának jelentős növelése. Az 1792. évi hadjárat során a szabályzatnak megfelelően állították fel a vadászcsapatokat, valamint toborozták a szabadcsapatokat, de a hadjárat kudarcá rávilágított, hogy a könnyű gyalogos csapatnem további bővítésre szorul. A törökök elleni háború legsikeresebb szerb szabadcsapatai mintájára szerveztek ezért két önálló könnyűgyalogos zászlóaljat a szlavóniai határőrezredek keretéből, majd további két zászlóaljat a horvát területeken valamint egyet terveztek Erdélyben is, mely felállítása végül nem sikerült.¹²

A könnyű csapatok sorait erősítette továbbá az 1792-ben, valamint 1794-ben határőrezredek mesterlövészeiből összevont két lövészcsapat, melyekkel együtt összesen három mesterlövész csapat állt már a hadvezetés rendelkezésére.

1796-ig folyamatosan jöttek létre a különböző szabadcsapatok, melyek századait a csatárharc megvívására sorgyalogos csapatok mellett vetettek be. A sorgyalogság katonái ekkor még nem rendelkeztek csatár kiképzéssel, így a csatárharc megvívásának egyetlen hatékony szereplői a szabad csapatok és a vadászok voltak.¹³ Az első koalíciós háború idején összesen 24 könnyű gyalogos csapatot állítottak ki.¹⁴

¹⁰ Nagy L. István: A császári-királyi hadsereg 1765-1815. Gróf Eszteházy Károly Múzeum, 2013. 135. o.

¹¹ Nagy L. István: A császári-királyi hadsereg 1765-1815. Gróf Eszteházy Károly Múzeum, 2013. 135. o.

¹² Nagy L. István: A császári-királyi hadsereg 1765-1815. Gróf Eszteházy Károly Múzeum, 2013. 139. o.

¹³ Nagy L. István: A császári-királyi hadsereg 1765-1815. Gróf Eszteházy Károly Múzeum, 2013. 140. o.

¹⁴ Nagy L. István: A császári-királyi hadsereg 1765-1815. Gróf Eszteházy Károly Múzeum, 2013. 143. o.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2018. XI. évfolyam 4. szám

A szabad- és vadászcsapatok regularizálása azonban fontos kérdés maradt. 1798-ban ezért a három vadászcsapat és a balkáni önkéntesekből szervezett Wurmser-szabadcsapat kivételével az összes szabadcsapatot az állandó hadsereg hadrendjéhez tartozó könnyű gyalogos zászlóaljakra szervezték át.¹⁵ Ferenc császár parancsára összesen 14 db önálló könnyű zászlóaljat hoztak létre egyenként 1067 fős teljes létszámmal. A hadrendi számuk 1-15-ig tartott, a 8. kivételével, mely nem lett betöltve. A zászlóalj feladata a csatárharc és a kisháború megvívása volt. Az új, állandónak tervezett könnyű gyalogos csapatnem alapját a tiroli, német és holland mesterlövész csapatok¹⁶ adták. Az egységeknek nem volt tulajdonosa, a hadrendi szám után a parancsnok nevével különböztették meg őket. A mesterlövészek fegyvereikhez igen jól értettek, kiképzésük azonban hagyott kívánnivalót maga után. Ezekből, valamint magyar, galíciai és illír szabad csapatokból hozták létre a 14 könnyű gyalogos zászlóaljat.¹⁷ A 14 zászlóaljból a 7., 9., 13. voltak magyarországi kiegészítésű alakulatok, valamint a 15. zászlóalj egy részét Magyarország déli részéről sorozták.¹⁸ A könnyű zászlóaljak katonái a sorgyalogság tüzfegyvereivel, felszerelésével rendelkeztek, de frakkjuk, nadrágjuk csukaszürke, vagyis rejtő színű volt. Az 1801. évi lunéville-i béke után a zászlóaljakat feloszlatták, de nem azért, mert a császári-királyi hadsereg szakítani kívánt az új csapatnemmel.¹⁹

A TIROLI VADÁSZEZRED

A császári-királyi hadsereg korán felismerte a könnyű gyalogságban rejlő lehetőségeket, és azt is, hogy a szabad lövészek hatékony alkalmazásának előfeltétele a megfelelő gyalogos alapképzés, mely a szabad csapatokból létrehozott könnyű zászlóaljak esetében legtöbbször hiányzott. 1801-ben olyan elit alakulatok létrehozása volt a cél, melyek mind a nyílt rendű, mind a zárt rendű harc mesterei, s széles palettán alkalmazhatóak, legyen szó vonalharcászatról, vagy a klasszikus könnyű gyalogos feladatrendszerrel. 1801 őszén ezért Ferenc császár parancsot adott a tiroli vadászvezred felállítására, 3 db 6-6 századból álló zászlóaljjal. Az ezred 46-os számmal állt hadrendbe.²⁰ Ez volt az első olyan császári-királyi vadászcsapat, melyet már teljesen állami szervezésű, állandó könnyű gyalogos egységnek tekinthetünk. Ezen kívül a könnyű gyalogsághoz sorolhatóak voltak továbbra is a határőrezredek, a szabad- és mesterlövészcsapatok.

¹⁵ Nagy L. István: A császári-királyi hadsereg 1765-1815. Gróf Eszteházy Károly Múzeum, 2013. 143. o.

¹⁶ Tiroler Scharfschützenkorps, Deutsche Jägerkorps, Niederländische Jägerkorps

¹⁷ Major Alphons von Wrede: Gesichte der K.u.K. Wehrmacht, Wien, 1898. I. 630. o.

¹⁸ Major Alphons von Wrede: Gesichte der K.u.K. Wehrmacht, Wien, 1898. II. 384-391. o.

¹⁹ Major Alphons von Wrede: Gesichte der K.u.K. Wehrmacht, Wien, 1898. II. 377. o.

²⁰ Heinrich Sitting: Gesichte des K.u.K. Feldjäger Batallions Nr. 1. h.n., 1908. 11. o.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2018. XI. évfolyam 4. szám

A MÁSODIK ÉS HARMADIK KOALÍCIÓS HÁBORÚ

A második koalíciós háborúban ismét jelentős mennyiségű könnyű csapatot állítottak fel, köztük a Károly főherceg közvetlen parancsnoksága alatt álló, Csehország védelmét ellátó, 30.000 főt számláló, 22 zászlóaljából és egy vadászcsapatból álló légiót. A hadsereg dandár és hadosztály szervezettel bírt, mely alapvetően a háború idejére szót, és tüzéséggel is meg lett erősítve. A könnyű csapatokat a háború végével ismételten feloszlatták, de felismerve a csapatnem fontosságát, a tiroli vadászokból létrehozták az első állandó könnyű gyalogos ezredet.²¹

A csúfos vereséggel végződő 3. koalíciós háború hadsereg szervezési szempontból is teljes kudarcnak minősíthető. A felderítéshez elengedhetetlenül fontos szabadcsapatok toborzása késve és lassan indult meg, s a felállt könnyű csapatok mennyisége is messze elmaradt a korábbi gyakorlattól. Az 1805. évben mindössze 8 szabadcsapat alakult meg, melyet a tiroli vadászcsapat egészített ki. Tényleges bevetésre csak a tiroli vadászrezred, a belső-ausztriai zászlóalj és Mária-Ludovika zászlóalj került.²²

KÁROLY FŐHERCEG REFORMJA

Károly főherceg fiatal, agilis katonaember volt. Azon kevés osztrák főtisztek egyike, aki értette az új idők szavát, és mindemellett nem szégyellt tanulni a francia példából.

Az 1805. évi hadjárat keserű tapasztalatait gyorsan elemezve Károly főherceg alapjában változtatta meg a császári-királyi hadsereg könnyű gyalogos harcászattal kapcsolatos elképzeléseit. Reformja alapvetően két irányban mozdította előre a csapatnem fejlődését. A szabad csapatok regularizálását és mennyiségi fejlesztését tovább folytatta, miközben a francia mintának megfelelően a sorgyalogos zászlóaljakat is képessé akarta tenni a csatárharc sikeres megvívására. A csatárláncalkotás és céllövészet hangsúlyt kapott ezzel a sorgyalogos kiképzésben, s francia mintára a sorgyalog zászlóaljak harmadik vonalát kívánta felhasználni szükség szerint csatárlánc alakítására. A csatárharc megvívásában így mind a sorgyalogságra, mind a könnyű-, szabadcsapatokra is támaszkodhatott.

A könnyű csapatok arányát is növelni kezdte, a könnyű csapatok közé sorolta a vadászcsapatokat, szabadcsapatokat és a véglegesen a határőr ezredeket is, vagyis a csapatnem jelentős hányada immáron a hadsereg állandó csapatai közül került ki.²³

A szabadcsapatok ad-hoc jellegű szervezése helyett is új rendszer jön létre, a Landwehr, mely ugyan nem állt fel teljesen az 1809. évi háború idejére, mégis megkönnyítette a korábbinál nagyobb erőt képviselő szabadcsapatok felállítását. Az önkéntes zászlóaljak és szabadcsapatok toborzása a korábbi gyakorlattól eltérően elsősorban a birodalom belső

²¹ Nagy L. István: A császári-királyi hadsereg 1765-1815. Gróf Eszteházy Károly Múzeum, 2013. 143. o.

²² Nagy L. István: A császári-királyi hadsereg 1765-1815. Gróf Eszteházy Károly Múzeum, 2013. 144. o.

²³ Nagy L. István: A császári-királyi hadsereg 1765-1815. Gróf Eszteházy Károly Múzeum, 2013. 145. o.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2018. XI. évfolyam 4. szám

területeiről történt, mivel a határőrvidékek csapatai már a hadsereg hadrendjének állandó részéhez tartoztak.

Bár a schönbrunni béke után az önkéntes csapatokat ismét feloszlatták, de a vadász csapatnem már megmaradt, ahogy a határőr csapatok is maradtak az állandó hadsereg részei. Az 1806-ban lefektetett, francia mintát követő alapoknak köszönhetően alakulhatott ki annak a vadász csapatnemnek alapja, mely 1918-ig sikeresen működött a császári-királyi, majd császári és királyi hadsereg hadrendjében.

A VADÁSZ CSAPATOK ÁTSZERVEZÉSE, MEGERŐSÍTÉSE 1806 UTÁN

A hadsereg átszervezésének fontos részét képezte a könnyű gyalogos csapatnem gyalog-sági fegyvernemen belüli arányának növelése. Az 1805. évi vereségek egyik oka volt a felderítésre és nyílt rendű harcra használható csapatok hiánya. E hadjárat esetében még a szokásos szabadcsapatok alakítása is elmaradt.²⁴ A hiányosságokat felismerve a vadász csapatnem 1808. augusztus 1-én jelentős átszervezésen esett át. Károly főherceg parancsban oszlatta fel a 64. ezredet, s kilenc osztályát tartalékba helyezte, hogy a későbbiekben kiképezendő új vadászzászlóaljok magját képezzék, s ezen keresztül jelentősen növeljék a könnyű gyalogság hadseregen belüli arányát. Az osztályok diszlokációja a következő volt:

- 4 osztály Csehországban;
- 2 osztály Morvaországban
- 2 osztály Ausztriában;
- 1 osztály belső Ausztriában.

A két századból álló osztályokat háborús időkben zászlóalj erőre kellett duzzasztani. A szükséges állomány toborzása külföldön is történhetett, de a szolgálatra jelentkező egyéneknek teljes mértékben megbízhatónak kellett lennie. A kötelékbe lépő katonák hozhatták saját fegyverüket, de azt csak gyakorlatozás céljából használhatták, amíg a puskát le nem cserélték hadifegyverre.²⁵ A minimum testmagasság 160 cm volt. A szolgálat 10 évig tartott. Leszerelés után 40 éves korig maradt a katona a tartalékállományban.²⁶

1808. augusztus 10-én, alig tíz nappal az átszervezést megindító parancs után, Károly főherceg utasítást adott az osztályok zászlóalj erőre bővítésére, miközben kinevezte az új zászlóaljok parancsnokait is.²⁷ A táborig vadászzászlóaljok nagy része már 1808-ban felállt.

A vadászalakulatok békeidőben is hadilétszám közeli feltöltöttséggel adtak szolgálatot. Ez elsősorban jellemző volt a lombardiai – velencei régióra. A vadászvezred kötelékéhez négy darab hat századból álló zászlóalj tartozott, míg a táborig vadászzászlóaljok békeidőben öt, háborúban hat századdal bírtak. A vadászoknál szolgálatot teljesítő tisztek és al-

²⁴ Nagy-L. István: A császári-királyi hadsereg magasabbegység-szervezete 1765-1815 in: Hadtörténelmi Közlemények 2012. I. 5-40. o. 22. o.

²⁵ Heinrich Sittig: Gesichte des K.u.K. Feldjäger Batallions Nr. 1. h.n., 1908. 13. o.

²⁶ Heinrich Sittig: Gesichte des K.u.K. Feldjäger Batallions Nr. 1. h.n., 1908. 15. o.

²⁷ Heinrich Sittig: Gesichte des K.u.K. Feldjäger Batallions Nr. 1. h.n., 1908. 14. o.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2018. XI. évfolyam 4. szám

tisztek rendfokozatai eltértek a sorgyalog ezredeknél megszokott rendszertől. 1808-ban egy tábori vadászászlóalj állományába a következő tisztek, altisztek, katonák tartoztak:

A törzs:

- 1 törzstiszt (általában őrnagyi rendfokozattal);
- 1 zászlóalj segédtsiszt;
- 1 főorvos;
- 5 alorvos;
- 4 számadótiszt;
- 1 számadó segéd (Fourierschützen)²⁸;
- 1 altiszti szolga (Privatdiener).

Minden század békeállományába tartozott

- 1 főhad-hadnagy, mint századparancsnok;
- 1 főhadnagy és egy alhadnagy;
- 1 fővadász (örmester) és nyolc alvadász (tizedes);
- 1 számadó segéd (Fourierschütze);
- 4 trombitás;
- 1 szállásmester;
- 10 öregvadász (szakaszvezető);
- 96 közvadász.

A négy százados vadász zászlóalj békeállománya így összesen 490 fő volt. Háborúban egy teljesre töltött század állománya a következőképpen nézett ki:

- 1 főhad-hadnagy, mint századparancsnok;
- 1 főhadnagy és 2 alhadnagy;
- 1 fővadász (örmester) és 8 alvadász (tizedes);
- 1 Fourierschütze;
- 4 trombitás;
- 2 szállásmester;
- 16 öregvadász (szakaszvezető);
- 128 közvadász.

A teljesre töltött négy százados vadászászlóalj teljes hadi állománya tehát 675 fő volt.²⁹

A háborúk végéig összesen 12 vadászászlóalj állt fel:³⁰

- Nr. 1-4. cseh kiegészítésű;
- Nr. 5-6. morva kiegészítésű;
- Nr. 7., 8., 10. alsó és felső ausztriai kiegészítésű;
- Nr. 9. illír kiegészítésű;
- Nr. 11. belső ausztriai kiegészítésű;

²⁸ A törzstisztek személyes könyvelője, szolgálja

²⁹ Maximilian Sigmundus von Paumgarten: Abhandlung über den Dienst der Feldjäger zu Fuss, Wien, 1802. 17-18. o.

³⁰ Günter Dirrheimer: Die k.k. Armee im Biedermeier, Wien, 1975. 63. o.

Nr. 12. galíciái kiegészítésű.

Magyar sorozású vadászalakat a napóleoni háborúk idején nem létezett.

A zászlóalj szervezetének alapegysége a szakasz volt. Minden szakasz pár egy fél századot alakított, minden két fél század egy századot. A századok kettesével alkottak egy osztályt, három osztályból tevődött össze a zászlóalj. Ha a zászlóalj három fő mélységű vonalba rendeződött, úgy az első vonalban álltak a legmagasabb, legtapasztaltabb, sima csövű puskával felszerelt katonák. A középső – második – vonalban álltak a legalacsonyabb, legrövidebb ideje szolgálatot teljesítő katonák, szintén sima csövű fegyverrel felszerelve, míg a harmadik vonalat alkották a huzagolt puskával küzdő *Stützen-Jäger*ek.³¹

A FELSZABADÍTÓ HÁBORÚ IDŐSZAKA

A Napóleon elleni háborúk utolsó szakaszát a császári-királyi hadsereg az 1809. évinél jóval kisebb arányú könnyű csapatnemmel kezdte meg. A csapatnem magját a 9 vadász-zászlóalj adta, melyet néhány önkéntes vadász- és szabadcsapattal egészítették ki. Ez persze nem jelenti azt, hogy a könnyű gyalogos harcászat háttérbe szorult a hadseregben, sőt, éppen az ellenkezőjére következtethetünk: a császári-királyi hadsereg sorgyalogsága ez időre képessé vált a csatárharc megvívására, így a szabadcsapatokra már csak korlátozottan volt szükség, azokat már csak segédcapatokként értékelték.

1813-ban 15-re növelték az 1808-ban szervezni kezdett tábori vadász-zászlóaljak számát. Ezen felül I. Ferenc császár 1813. december 7-én elrendelte egy további önkéntes tiroli vadászhadtest felállítását,³² mely alakulat tulajdonosának Fenner altábornagyot tette meg. 1815. május 1-én I. Ferenc további utasítást adott, hogy Tirol és Vorarlberg tartományából toborzott katonák bázisán további egy vadászrezdet állítsanak ki, mely mind békeidőben, mind háborús időkben szolgálatot teljesít. A hadtest és az ezred együttesen viselte a „*Kaiserjäger*” vagyis császár vadász elnevezést.³³

A PROFESSZIONÁLIS KÖNNYŰ GYALOGOS HARCÁSZAT MEGJELENÉSE A SZABÁLYZATOKBAN

A napóleoni háborúk korának császári-királyi könnyű gyalogos kiképzési- és feladatrendszeréről képet kaphatunk a császári-királyi sorgyalogság 1807. évi, Károly főherceg nevéhez kötött kiképzési szabályzata alapján, mely alapvetően a francia mintára épült.³⁴ Az új szabályzatok rendszerét magát *Generallissimusként* aposztrofálva, 1806. május 15-i hadseregarancsában rendszeresítette. Az új szabályzat szerves részét képezte a kedvezőtlen 1805. évi hadi események idején megindult, egész hadseregben átívelő reformfolyamat-

³¹ Heinrich Sittig: *Gesichte des K.u.K. Feldjäger Batallions Nr. 1. h.n.*, 1908. 21. o.

³² Major Alphons von Wrede: *Gesichte der K.u.K. Wehrmacht I.*, Wien, 1898. 631. o.

³³ Dirrhimer 60. o.

³⁴ *Abrichtungs-reglement für die kaiserlich-königlich Infanterie*, Wien, 1806.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2018. XI. évfolyam 4. szám

nak. Károly főherceg olyan generális változásokat vezetett be a kiképzésben, mint például a testi fenytés eltörlése, de megreformálta az általános gyalogsági harcászatot is. Szabályzat szinten is azonos hangsúllyal jelent meg 1806-ban a gyalogsági harcászati négy fő formája: a vonal alakítása, oszlopok – menet- és rohamoszlopok és tömeg – alakítása, négyszög alakítása és csatárlánc alkalmazása. Az új alapelvek szerint a könnyű gyalogos harcászati már nem csak a reguláris vadász és irreguláris szabad csapatok feladatrendszerének volt szerves része, hanem a sorgyalog zászlóaljoknak is képesnek kellett lenni a nyitott rendű harc megvívására. Jól jellemzi a gyalogos csapatnemek feladatrendszerének változását, újragondolását, hogy az 1809. évi hadjáratban már számos példát találunk arra, hogy gránátos századok látnak el csatár feladatokat, mégpedig kiválóan. Károly megadta azt a hangsúlyt a könnyű gyalogos harcászati, mely ekkor már nyilvánvaló szükséglet volt egy magát modernnek tekintő hadsereg esetében. Károly főherceg szabályzatai korszerű, a francia szabályzatokkal párhuzamba állítható irányelveket fogalmaztak meg a hadsereg jövőjét illetően.

Újdonságként jelent meg a pontos lövés és célzás igénye, ahogy a löelmélet is először e szabályzatokban jelent meg a császári-királyi hadseregben. A gyalogsági puska bár tűz- és vífegyverként is alkalmazandó volt, a pontos lövés fontossága megemelkedett:

„A katona csak akkor bízik majd fegyverében, ha megfelelően elsajátítja annak kezelését. A kívánatos lövések hatékonysága biztosítja fölényét ellenségével szemben, miközben fenntartja bátorságát és eltökéltségét minden vészben.”³⁵

Nem csak a fegyver megfelelő töltése volt az elsajátítandó feladat a kiképzés során, hanem az is egyértelmű cél lett, hogy a katona különböző távolságokon eltalálja a célt. Károly megfogalmazása szerint a célzás és lövészet elsajátításához szükséges a katona értelmi képessége, meg kell értse a löpor hatását, a lövedék röppályáját, a célzóvonal mibenlétét, és a távolságbecslést.³⁶ Mind olyan tényezők, melyek megjelenése egy kiképzési szabályzatban elképzelhetetlen lett volna a felvilágosodás előtti időszakban.

Károly főherceg továbbra is a három fő mélységű fejlődött vonalat tartotta a legütöképesebb alakzatnak mind támadás, mind védelem tekintetében. Az első vonalban a legmagasabb, második vonalban a legalacsonyabb, a harmadik vonalban pedig a legtapasztaltabb katona állt. A vonalak egymástól egy lépés távolságot tartottak. Károly főherceg módosított a sortüzek leadásának rendjén is. A tüzelésben – a francia 1791. évi szabályzatnak megfelelően – csak az első két vonal vett részt, a harmadik a tüztartalékot biztosította, fegyverét csak szükség esetén lötte ki. Az 1769-től érvényben lévő szabályzat alapján sortüzekkor az első vonal még letérdelt. Károly főherceg rendszerében mindegyik vonal álló helyzetből tüzelt, mindössze a második vonal katonái egy lépést tettek jobbra, hogy kilépjenek az előttük álló katona takarásából.

³⁵ Erzherzog Karl: A brichtungs-reglement für die kaiserlich-königlich Infanterie, Wien, 1806. 53-54. o. (ford.: NB)

³⁶ Erzherzog Karl: A brichtungs-reglement für die kaiserlich-königlich Infanterie, Wien, 1806. 75. o.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2018. XI. évfolyam 4. szám

A harmadik vonal hasznossá tétele azonban továbbra is kérdés maradt. Károly 1807. évi gyakorlati szabályzata³⁷ a harmadik rend lehetséges alkalmazására több új lehetőséget is bevezet. A harmadik vonal katonáit az első két vonal harcának közvetlen támogatójaként kívánta használni. Két szakasz harmadik vonalából alakítani lehetett egy új önálló szakaszt, mely alkothattott előőrsöt az első két vonal előtt. Az előőrs szakaszai zárt rendben álltak fel, szakasznyi térközöket hagyva egymás között, így alakítva egy alapvetően zárt rendű, de mégsem folyamatos előőrs vonalat a zászlóalj előtt.³⁸ Ezek a szakaszok hátra vonva tartalékot, a szárnyakra vezényelve és 90 fokkal elfordított vonalat alkotva oldalvédelmet is alkothattak.³⁹ További zárt harcrendi alkalmazásra adott lehetőséget, ha a harmadik vonal szakaszai önálló támadó oszlopot alakítanak ki, és vagy elterelik a zászlóalj fő támadási irányáról a figyelmet, vagy segítenek a súlypontképzésben. A harmadik vonal ugyanakkor alkalmas volt a zászlóalj arcvonalának hosszabbítására is. Ha a harmadik vonal katonáiból alakított szakaszok a vonalba rendeződött zászlóalj arcvonala mellett alakítottak harcvonalat, úgy a zászlóalj előreható fegyvereinek száma egyharmaddal növelhető volt, miközben a szélesebb harcvonal nehezebbé tette a megkerülést, bekerítést. A két fő mélységű teljes vonal ugyanakkor arra is alkalmas volt, hogy a csapat nagyobbnak látszson tényleges erejénél.⁴⁰

A harmadik vonal fő feladata azonban a nyílt rendű harc, a csatárharc megvívása volt. Ha a zászlóalj előtt kihúzott csatárláncot egy osztály alakította, úgy a tényleges, két fő mélységű lánc kialakítása három szakasz feladata volt, míg a maradék 6 szakasz párokban, zárt rendben képezte a csatárok tartalékát.⁴¹

Egy teljes zászlóalj elővédjének alakításához elegendőnek tartottak 60-80 katonát. A csatárlánc alakításakor a harmadik vonal katonái duplalépés tempóban mozogtak előre, hogy három nagy szakaszt hozzanak létre a fő vonal előtt. Minden félszakaszt 3-3 altiszt felügyelte, s mind felelősek voltak saját csatárlánc szakaszukért. A szakaszok egyik fele a zárt rendű csapatok előtt 300 lépéssel alakította meg a csatárláncot, miközben a szakaszok másik fele – a támogató félszakaszok – 100 lépéssel mögöttük két fő mélységgel alakítottak egy második, zárt vonalat. Újabb 100 lépéssel mögöttük további három szakasz sorakozott fel tartalékként, melyeket egy-egy százados vezetett. A csatárlánc és a támogató félszakaszok szükség szerint váltották egymást.

Visszavonulás esetén a csatárlánc két vonalat alkotva, 10 lépésenként hátrált felváltva, folyamatosan harcolva. Mikor a támogató félszakaszok és a csatárlánc között már csak 50 lépés volt a távolság, a támogató félszakaszok is hátrafelé indultak. Amikor a csatárlánc 200 lépésre volt a fő csapatok zárt rendű vonalaitól, az összes csatárharcra rendelt csapat

³⁷ Exercier Reglement für die k.k. Infatρεία, h.n., 1807.

³⁸ Auszug aus dem Exercier Reglement 1807. Pl. 36.

³⁹ Auszug aus dem Exercier Reglement 1807. Pl. 37-39.

⁴⁰ Auszug aus dem Exercier Reglement 1807. Pl. 43.

⁴¹ Auszug aus dem Exercier Reglement 1807. Pl. 46.

megfordult és duplalépéssel indult a zárt rendű gyalogság szárnyai felé, miközben a zárt rendek sortüzei és a kartácsra töltött lövegek tüze fogadta a támadó ellenséget.⁴²

SZABÁLYZATOK KÖNNYŰ GYALOGOSOK, VADÁSZOK RÉSZÉRE

Károly főherceg szabályzatai elsősorban a sorgyalogságnak szólnak. A vadászok önálló kiképzési szabályzattal nem rendelkeztek a napóleoni háborúk első éveiben. Az első kimerítő értekezés 1802-ben jelent meg a vadászcsapatok kiképzéséről, alkalmazásáról,⁴³ vagyis három évvel a francia Duhesme munkája előtt. A szerző, Maximilian Sigmundus von Paumgarten, Károly főhercegnek ajánlotta igen részletes művét, melynek elemei megjelennek Károly főherceg 1807. évi gyalogsági kiképzési szabályzatában, de Duhesme munkájában is. A napóleoni háborúk ideje alatt a közvadászok számára más kiképzési szabályzat nem jelent meg, bár Helmut Sitting 1. tábori vadászzászlóalj történetéről szóló 1908-ban megjelent könyve említést tesz egy kézirat formában létező szabályzatról is.⁴⁴

1811-ben a vadász tisztek részére született egy szabályzat, mely az előrsi szolgálat mikéntjéről tartalmaz előírásokat.⁴⁵ A könyvecske szerzője August von Constans Villars, a 3. vadász osztály főhadnagya. Munkájában részletes útmutatást ad arról, hogy az őrszemeknek, elővédek katonáinak, tisztjeinek miként kell járőrözni különféle terepen, napszakban, időjárási viszonyok között, hogyan kell elhelyezni az őrszemeket, hogyan kell átkutatni szekereket, kocsikat, miként kell eljárni, ha fegyvertelen vagy felfegyverzett személyekkel találkoznak, hogyan kell támadásokra reagálni, hogyan kell a harci felderítést megszervezni. A császári-királyi hadsereg történetének egyik legelső olyan szabályzata, mely a katona csatatéren kívüli harci tevékenységével és civil-katonai kapcsolatokkal is foglalkozik, és fogalmaz meg arra vonatkozólag – sok tekintetben ma is korszerű – előírásokat.

A napóleoni háborúk végéig további szabályzatok könnyű csapatok számára nem jelentek meg.

ÖSSZEGRZÉS

Az osztrák haderő az európai hadseregek közül egyik elsőként ismerte fel a nyitott harc-rendekre alapuló könnyű gyalogos harcászati fontosságát, ugyanakkor az arra alkalmas szervezett csapatok hadrendbe emelése lassan, lépcsőzetesen történt meg. A specializált könnyűgyalogos szabályzatok megszületése is lassú folyamatnak mondható, azonban nem lehet kijelenteni, hogy a császári-királyi hadsereg lemaradt volna e tekintetben a rivális hadseregektől.

⁴² Auszug aus dem Exercier Reglement 1807. 112-119. o.

⁴³ Maximilian Sigmundus von Paumgarten: Abhandlung über den Dienst der Feldjäger zu Fuss, Wien, 1802.

⁴⁴ Heinrich Sitting: Gesichte des K.u.K. Feldjäger Batallions Nr. 1. h.n., 1908. 21. o.

⁴⁵ August von Constans Villars: Handbuch über den Vorposten-Dienst, Linz, 1812.

IRODALOMJEGYZÉK

1. Johann Andreas Demian: Anleitung zum Selb-Studium der Militärischen Dienstwissenschaft I. theil: Waffenlehre (Wien, 1807)
2. Sz.n.: Dienst reglement für die K.k. Infanterie (Wien, 1806)
3. Günter Dirrheimer: Die k.k. Armee im Biedermeier (Wien, 1975)
4. I. Anton Dolleczek: Monographie der k.u.k. österr.-ung. blanken und Handfeuer-waffen (Graz, 1970)
5. Anton Dolleczek: Gesichte der Österreichischen Artillerie (Wien, 1887)
6. Erich Gabriel: Die Hand- und Faustfeuerwaffen der habsburgischen Heere (Erschienen 1990)
7. Hans-Dieter Götz: Militärgewehre und Pistolen der deutschen Staaten 1800-1870 (Stuttgart, 1978)
8. Erzherzog Karl: Abrichtungs-reglement für die kaiserlich-königlich Infanterie (Wien, 1806)
9. Karl Ludwig Johann: A magasabb hadművészet alapelvei in: Válogatás a burzsoá hadtudományi írásokból (Zrínyi, 1985) 83-100. o.
10. Archduke Charles von Hapsburg: Principles of War (Nimble Books, 2010)
11. Erzherzog Karl: Grundsätze der Strategie, erläutert durch die Geschichte des Feldzuges von 1796 in Deutschland (fordítás: George Nafziger, Nafziger Collection, 2004)
12. Moritz Graf von Lacy, Johann Ferdinand Marck: Exercitium für die sämmentlich kaiserlich-königliche Infanterie (Wien, 1769)
13. Lugosi József: Szélpuskák (Zrínyi, 1977)
14. M. Kir. Szab. A magyar királyi nemesi felkelés 1809. évi szabályzatai (Nap Kiadó, 2009)
15. Nagy-L. István: A császári-királyi hadsereg magasabbegység-szervezete 1765-1815 in: Hadtörténelmi Közlemények 2012. I. 5-40. o.
16. Paumgarten Maximilian Sigmundus von Paumgarten: Abhandlung über den Dienst der Feldjäger zu Fuss (Wien, 1802)
17. Heinrich Sitting: Gesichte des K.u.K. Feldjäger Batallions Nr. 1. (h.n., 1908)
18. V. Streffleur: Die Waffen der k. k. österreichische Armee (Wien, 1846)
19. August von Constans Villars: Handbuch über den Vorposten-Dienst (Linz, 1812)
20. Unterberger Wesentliche Kentnisse der Infanterie- und Cavallerie-Feuergewehre zum gebrauch der Oficiere der k.k. Oestreichischen Armee (Wien, 1807)
21. Major Alphons von Wrede: Gesichte der K.u.K. Wehrmacht I. köt. (Wien, 1898)
22. Major Alphons von Wrede: Gesichte der K.u.K. Wehrmacht II. köt. (Wien, 1898)